

У грудні 2011 року було прийнято Закон України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою», відповідно до положень якого планується створення Аграрного страхового пулу. Таким чином, з 2013 року держава планує запровадити ефективну систему страхування аграріїв¹, яка вже існує в Іспанії та Туреччині.

Узагальнена характеристика впливу різноманітних об'єднань на рівень фінансової безпеки страхового ринку представлена на рисунку 1.40.

Крім загальних організаційно-правових форм діяльності страхових компаній існують і особливі форми організації страхової діяльності: товариства взаємного страхування, недержавні пенсійні фонди, перестраховальні компанії, функціонування яких так чи інакше також впливає на рівень фінансової безпеки страхового ринку.

Товариство взаємного страхування є некомерційною організацією, основою якої є пайова участь та централізація коштів, а також здійснення страхування майна та певних майнових інтересів членів даного товариства. Кожний член товариства взаємного страхування є одночасно і страховиком, і страхувальником. Діяльність у рамках товариства дозволяє оптимізувати функціонування учасників страхового ринку.

Специфічним важелем впливу на фінансову безпеку страхового ринку є рівень ефективності функціонування недержавних пенсійних фондів, що являють собою специфічну форму організації, яка забезпечує рентні платежі страхувальникам після досягнення, як правило, пенсійного віку. Діяльність даних структур дозволяє мобілізувати кошти населення на тривалий період та використовувати їх за різними напрямками як на страховому ринку, так і у всьому фінансовому секторі, що сприяє збільшенню обсягів страхування та зміцнює рівень фінансової безпеки.

Таким чином, основою розглянутого впливу на фінансову безпеку страхового ринку є реалізація спільних проектів у страховій сфері, координація спільних зусиль страховиків, розподіл небезпечних та маловідомих ризиків, об'єднання страхового та банківського капіталів, проведення спільної діяльності фізичних осіб-андерайтерів на страховому ринку, координація діяльності страховиків за окремими напрямками та видами страхування та інші недержавні важелі, що здійснюють опосередкований вплив на фінансову безпеку страхового ринку.

¹ Страховики створюють Аграрний пул і працюватимуть на селі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://agronews.in.ua/node/2423>

2. СУЧАСНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ПЕРЕСТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

2.1. НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ ПЕРЕСТРАХУВАННЯ

Розглянувши у попередніх розділах монографії питання щодо взаємозв'язку страхового та фінансового ринків та безпосередньо визначивши роль страхового ринку в процесі ефективного функціонування фінансової системи України, вважаємо також за необхідне, зупинитися на дослідженні розвитку вітчизняного ринку перестрахування. Важливість даного питання полягає в тому, що саме операції перестрахування виступають основним інструментом забезпечення фінансової стійкості страхових компаній та опосередковано впливають на покращення ефективності функціонування інших ринків. Так, перестрахування слід розуміти як самостійну галузь страхування, яка характеризує процес передачі визначеної на основі договору частки відповідальності за прийнятими на страхування ризиками одним страховиком (цедентом) з урахуванням власних фінансових можливостей іншому страховику (цесіонеру) та подальшої, у разі необхідності, передачі відповідальності виконання зобов'язань перестраховиком (ретроцесіонером) іншому перестраховику (ретроцесіонеру) з метою забезпечення відповідного рівня фінансової стійкості, диверсифікації страхового портфеля та рентабельності діяльності учасників перестрахування¹.

Слід зазначити, що *ринку перестрахових послуг* є складною системою, яке інтегрує значну кількість суб'єктів, що, у свою чергу, дозволяє побудувати оптимальну інфраструктуру та налагодити ефективну систему комунікацій між учасниками ринку для забезпечення отримання максимального позитивного ефекту кожною зі сторін. Використовуючи можливості ринку перестрахування страховики оптимізують свою діяльність за рахунок диверсифікації власного портфеля ризиків, взяття на страхування значних за розміром відшкодування ризиків та повного і своєчасного розрахунку за взятими зобов'язаннями.

Крім того, необхідно зазначити, що операції перестрахування, забезпечуючи стабільне функціонування страхового ринку, чинять

¹ Страховий і перестраховий ринки в епоху глобалізації : монографія / О. В. Козьменко, С. М. Козьменко, Т. А. Васильєва та ін. – Суми : Університетська книга, 2011. – 388 с.

істотний вплив і на інші взаємопов'язані ринки фінансових послуг. Так, у банківській сфері за рахунок страхування забезпечується безпека заставного майна та об'єктів, придбаних у кредит. Також, значні обсяги коштів страхових компаній зберігаються на депозитних рахунках у банках, забезпечуючи нарощення ресурсної бази банківської системи. Вплив страхування на інвестиційний ринок відбувається в межах вкладання фінансових ресурсів страхових компаній (акумуляованих у страхових резервах) в інструменти фондового ринку, забезпечуючи зростання попиту на цінні папери, які обертаються на фондових біржах, і, як наслідок, призводить до зростання обсягів торговельних операцій на них¹.

З кожним роком збільшується роль ринку перестрахування як глобального механізму перерозподілу ризиків у просторі та часі. Сьогодні має місце тенденція зближення страхових і перестрахових ринків різних країн світу та уніфікації правил і вимог роботи на них. Даний процес дозволяє страховим компаніям використовувати можливість не тільки національного ринку перестрахування, місткості якого в більшості країн недостатньо для покриття великих ризиків, а й потенціал міжнародних перестраховиків.

Таким чином, дослідження нових тенденцій розвитку ринку перестрахування в Україні набуває значної актуальності. Необхідно з'ясувати не тільки питання щодо ефективності подолання наслідків фінансової нестабільності суб'єктами перестрахових відносин та ідентифікації найбільш дієвих інструментів протидії деструктивним факторам впливу, але й визначити, яким чином повинен відбуватися подальший розвиток даного ринку. Дане питання особливо є актуальним, зважаючи на факт інтенсифікації ймовірності виникнення несприятливих подій різного роду як безпосередньо для вітчизняного ринку перестрахування, так і для української економіки в цілому. Негативними є прогнози щодо стабілізації фінансової системи України, а також кількості і частоти виникнення катастрофічних подій.

Виходячи з того, що механізм перестрахування не може обмежуватися ринком тільки однієї країни та специфіка даних операцій полягає в максимальній диверсифікації і мінімізації ризиків, то особливо важливим дослідження тенденцій розвитку міжнародного ринку перестрахування. Підтвердженням даної тези є результати аналізу структури перестрахування ризиків національними страховими компаніями на закордонних ринках (рис. 2.1).

¹ Горбач Л. М. Страхова справа: навч. посібник – 2-ге вид., виправлене. – К.: Кондор, 2003. – 252 с.; Осадець С. С. Страхування: підручник / кер. авт. кол. і наук. ред. С. С. Осадець. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2002. – 599 с.

Можна стверджувати, що протягом 2003 р. – 9 місяців 2011 р. структура ризиків, що були прийняті нерезидентами на перестрахування, постійно змінювалася¹.

Протягом 2003–2004 рр. операції перестрахування використовувалися в своїй більшості як інструмент легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом та оптимізації оподаткування, що і обумовило ситуацію, коли більше ніж 75% перестрахових премій було передано компаніям з Латвії та Литви (іншу частину перестрахових премій, переданих державам пострадянського простору складала премія сплочені компаніям з Росії).

У наступному 2005 р. в результаті вже чинного порядку та вимог щодо здійснення перестрахування у страховика (перестраховика) нерезидента² ситуація кардинально змінилась. Перестрахування почало виконувати свої класичні функції з підтримання фінансової стабільності страховика та диверсифікації його ризиків. Це призвело до активного співробітництва українських страхових компаній з європейськими перестраховиками та перестраховими компаніями з США.

Рис. 2.1. Регіональна структура премій переданих українськими страховими компаніями нерезидентам протягом 2009 р. – місяців 2011 рр.

¹ Підсумки діяльності страхових компаній 2003 – 9 місяців 2011 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua/734.html>.

² Про затвердження Вимог до рейтингів фінансової надійності (стійкості) страховиків та перестраховиків-нерезидентів Розпорядження Держфінпослуг від 03.12.2004 № 2885 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua>

Певна регіональна стабільність в співробітництві вітчизняних страхових компаній із закордонними перестраховиками виникла тільки у 2007 р. Так, починаючи з цього часу рівень перестрахових премій, переданих перестраховикам з країн Європи, не досягав значення менше ніж 65% загального обсягу премій сплачених нерезидентам. Основними країнами даного регіону, які забезпечували перестрахування ризиків українських перестрахових компаній, виступали Великобританія, Німеччина та Швейцарія. Зменшення питомої ваги перестрахування в країнах Європи у 2010 р. та за 9 місяців 2011 р. порівняно до 2009 р. на 9% і 11% відповідно, обумовлене виходом з вітчизняного перестрахового ринку одного зі світових лідерів перестрахування – німецької компанії Munich Re. Дана подія пов'язана з визнанням менеджерів компанії подальшої діяльності в Україні є безперспективною, а також перевищенням витрат перестраховика над отриманими прибутками.

Майже незмінною, протягом 2007 р. – 9 місяців 2011 р., у межах від 17% до 20%, залишалась і питома вага перестрахових премій переданих компаніям з країн пострадянського простору (у своїй більшості перестраховикам з Росії). Винятком став тільки 2009 р., протягом якого, унаслідок вступу України до СОТ (16 травня 2008 року), продовжувала діяти заборона щодо будь-якої співпраці із суб'єктами господарювання, що не є членами даної організації. Ситуація змінилася вже в наступному 2010 р., коли дані обмеження були відмінені (рівень перестрахування з російськими компаніями становив 17,4%).

Після пікового значення частки перестрахування ризиків в компаніях з США у 2006 р. на рівні 24%, співпраця вітчизняних страховиків з даним ринком перестрахування різко зменшилась та за останні роки (2009 р. – 11 місяців 2011 р.) становила не більше ніж 2% загальних премій, переданих нерезидентам. Однією з причин даної тенденції стало збільшення тарифів на послуги перестрахових компаній США та підвищення вимог до андеррайтингу ризиків українськими компаніями.

Перестрахові компанії інших країн у структурі ризиків, переданих вітчизняними компаніями нерезидентам, не перевищували значення в 13%. Крім того, необхідно зазначити, що даний показник становив би ще менше значення, якщо б у 2010 р. та за 9 місяців 2011 р., відповідно 21,5 млн. грн і 3,6 млн. грн. перестрахових премій не було передано в Йорданію. Слід наголосити, що не виключено таке: співпраця вітчизняних страхових компаній з перестраховиками даного регіону може свідчити про активізацію використання перестрахових операцій з метою легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом.

Таким чином, можна зазначити, що вітчизняні страхові компанії є активними учасниками міжнародного процесу перерозподілу ризиків і значною мірою залежать від кон'юнктури світового ринку перестрахування. Отже, подальший розвиток вітчизняного перестрахового ринку буде, безумовно, залежати від тенденцій, які прослідковуються на міжнародних перестрахових ринках.

Переходячи до аналізу ситуації на світовому ринку перестрахування, перш за все, необхідно зазначити, що за останні два роки (2010–2011 рр.) ця галузь зазнала найбільших за всю історію втрат¹, бо кількість та масштаби несприятливих подій перевищили всі очікувані прогнози (рис. 2.2).

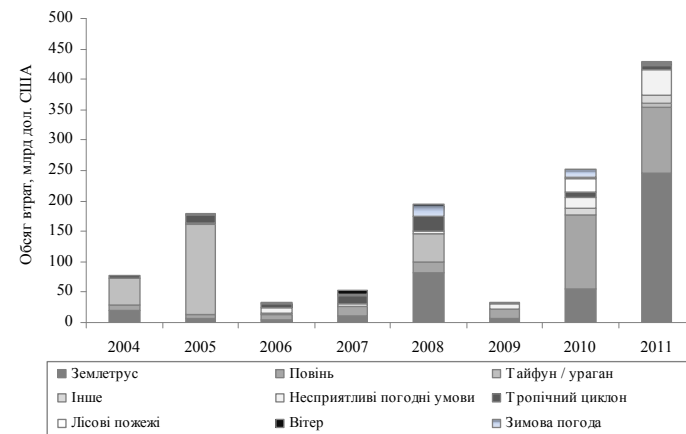

Рис. 2.2. Економічні втрати від катастрофічних подій у світі протягом 2004–2011 рр.

Якщо у 2010 р. загальна сума катастрофічних збитків у світі становила 250 млрд дол. США, то в 2011 р. вона збільшилася на 74% і становила 434 млрд дол. США. У свою чергу, втрати перестрахових компаній у 2010 р. від п'яти найбільших катастрофічних подій (землетрус у Чилі, шторм Сінтія в Європі, вибух нафтової платформи в Мексиканській затоці, австралійський шторм та шторм у США) становили приблизно 25 млрд дол. США, а відповідно, у 2011 р. (землетрус на сході Японії, землетрус у Новій Зеландії, два торнадо в США та повінь в Австралії) – приблизно 60 млрд дол. США. Таким

¹ Reinsurance Market Outlook (January 2012) by Aon Benfield Analytics [Electronic recourse]. – Access mode : http://thoughtleadership.aonbenfield.com/ThoughtLeadership/Documents/20120103_reinsurance_market_outlook_external.pdf

чином, зауважимо, міжнародні перестрахові компанії зазнали значних збитків, які перевищили рівень їх операційних доходів. Крім того, необхідно зазначити, що в умовах рецесії світового фінансового ринку перестрахові компанії не мають можливості отримувати значні доходи від інвестиційної діяльності, яка в разі збереження тенденції до збільшення розмірів та наслідків природних і техногенних катастроф призведе не тільки до втрати прибутку, але й до зменшення капіталу компаній.

У той же самий час, міжнародне аналітичне агентство Standard & Poor's у своєму звіті¹ зазначає, що рівень капіталізації глобальних перестраховиків знаходиться на надлишковому рівні, а система їх ризик-менеджменту справляється з усіма складними ситуаціями. Про високий рівень стабільності лідерів світового перестрахового ринку свідчить факт наявності в їх розпорядженні портфеля високоліквідних інвестиційних активів, які вони сформували після фінансової кризи 2008–2009 рр. та значних резервів акумульованих в попередні періоди (2003–2007 рр.). Безумовно, зазначені можливості та резерви глобальних перестрахових компаній дають змогу стверджувати про адекватну протидію деструктивним чинникам впливу, зокрема, та збереження стабільності функціонування міжнародного ринку перестрахування, в цілому.

Паралельно з цим для міжнародного перестрахування характерні й певні негативні тенденції. Так, у світовій економіці зберігаються значні інфляційні очікування, а витрати на ведення справи з перестрахування з кожним роком постійно збільшуються. Крім того, імовірність настання найближчими роками катастроф, збитки від яких будуть сягати рівня попередніх років, а можливо, навіть і більше, та знаходження прибутковості по інвестиційних інструментах на такому ж низькому рівні зумовить підвищення вартості перестрахових послуг за всім комплексом ризиків та підвищення вимог до якості ризиків, що приймаються на перестрахування.

Таким чином, настає період скорочення світової перестрахової місткості, посилення вимог до адерайтингу українських цедентів та ускладнення процедури укладення і поновлення облігаторних договорів.

Зважаючи на той факт, що українським страховим компаніям з кожним роком буде все складніше розміщати власні ризики на так званих «твердих ринках» (у високорейтингових перестраховиків світу) актуальності набувають тенденції розвитку перестрахового ринку Росії (як альтернативи) та оцінка впливу даних змін. Основною поді-

єю, що призвела до значної трансформації ринку перестрахування Росії була необхідність збільшення статутного капіталу перестраховиків до 1 січня 2012 р. до розміру в 17,3 млн дол. США. Введення даних вимог обумовить зменшення кількості перестрахових компаній, підвищить їх капіталізацію та значно консолідує російський ринок перестрахування, що в результаті зумовить появу спеціалізованих перестрахових компаній, до зростання місткості перестрахового ринку та розширення кількості пропонованих послуг і покращення їх якості. Зазначені зміни сприяють створенню сприятливих передумов формування високопрофесійного перестрахового ринку в Росії, з високими потенціалом до зростання та значними можливостями географічної диверсифікації ризиків.

Таким чином, українські страхові компанії отримають можливість збільшення обсягу розміщення ризиків на ринку перестрахування Росії та підвищать надійність перестрахових відшкодувань. Додатковою перевагою для вітчизняних страховиків є й той факт, що для російського ринку перестрахування характерні подібні українським види ризиків та має місце майже однакова специфіка їх страхування. Цей факт значно полегшує можливість адекватної оцінки вартості перестрахових операцій для українських цедентів та можливості укладання облігаторних договорів перестрахування.

У той же самий час необхідно зазначити, що кардинальна зміна вектору перестрахування ризиків у бік російських перестрахових компаній призведе не тільки до монопольної залежності вітчизняного перестрахового ринку від суб'єктів господарювання однієї країни, але й збільшить імовірність швидкої втрати фінансової стабільності українських страхових компаній. Така ситуація може скластися, якщо перестрахові компанії з Росії не зможуть виконати взяті на себе зобов'язання у випадку настання катастрофічних подій на території даної країни або фінансової кризи.

Таким чином, необхідно зазначити, що в подальшому українські страхові компанії не тільки постануть перед вибором розміщення ризиків або в перестраховиків з високим рейтингом і високими тарифами або за порівняно помірною вартістю на перестрахових ринках з невисоким рівнем надійності, але й повинні будуть на високому рівні здійснювати андерайтинг власних ризиків. Необхідність таких заходів обумовлена високою ліквідністю вільних міжнародних перестрахових компаній і, як результат, переорієнтацією підходів перестрахових компаній на якісні, а не на кількісні показники ризиків. Додатково до зазначених напрямків новим вектором розвитку українського ринку перестрахування повинен стати активний пошук українськими стра-

¹ Global Reinsurance Highlights 2011 Edition by Standard & Poor's [Electronic recourse]. – Access mode : http://www.reactionsnet.com/pdf/SPGRH11_3.pdf

ховими компаніями нових ринків перестраховання. Необхідно активізувати діяльність з моніторингу потенційних перестраховиків та виходу (через брокерські компанії) на перестрахові ринки країн Азії, зокрема Китаю.

Безумовно, при цьому основним залишається все ж таки дослідження власне існуючих особливостей функціонування даного сегменту ринку небанківських послуг та змін, які на ньому відбуваються протягом останнього часу.

Розглядаючи особливості вітчизняного ринку перестраховання, необхідно зауважити, що в Україні даний сектор невід'ємним і найбільш динамічним елементом страхового ринку, однак, попри наявність низки позитивних тенденцій, він характеризується значним рівнем залежності від волатильності страхового ринку. Характерними аспектами сучасного українського ринку перестраховання, по-перше, виступає діяльність на ньому тільки універсальних перестрахових компаній (здійснюють операції як страхування, так і перестраховання), по-друге, значною залежністю учасників ринку перестраховання від обсягу прийнятих на страхування ризиків (які в подальшому можуть бути передані в перестраховання), оскільки перестраховання ризиків нерезидентів становить незначний відсоток.

Визначені особливості обумовлюють доцільність проведення аналізу його місткості, актуальність чого пов'язана з тим, що даний параметр ринку перестраховання є визначальним у розрізі обсягу ризиків, які можуть бути покриті перестраховими компаніями. Можливість розміщення на ринку перестраховання не тільки значних за обсягами ризиків, але й ризиків, різних за характером і видами, обумовлює рівень його розвитку.

Упродовж усього існування українського ринку перестраховання недостатній рівень капіталу та фінансових ресурсів його суб'єктів зумовлював діяльність вітчизняних перестраховиків як посередників, які виступають ретроцедентом для закордонних компаній (ретроцесіонерів). У більшості випадків перестраховики-нерезиденти займаються активним перестрахованням, тобто прийняттям та подальшим перерозподілом ризиків вітчизняних страхових і перестрахових компаній. Зважаючи на той факт, що закордонним компаніям передаються в перестраховання найбільші за обсягами ризику з незначною ймовірністю настання страхового випадку, то вітчизняний ринок перестраховання втрачає значні суми премій.

Отже, з метою визначення основних закономірностей формування місткості українського ринку перестраховання та ідентифікації пов'язаних з цим процесом проблем та виходячи з нормативу макси-

мального власного утримання страхової компанії за одиничним ризиком, який вона отримала на страхування (становить 10% суми сплаченого статутного фонду та сформованих страхових резервів) наведемо результати розрахунків місткості ринку перестраховання України (рис. 2.3)¹.

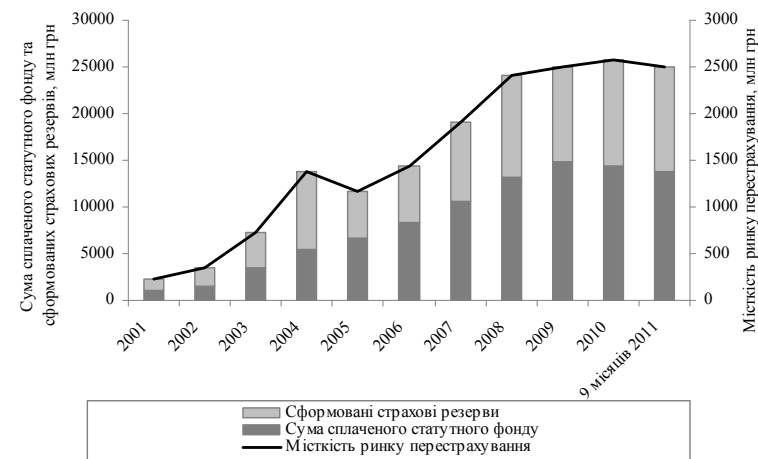

Рис. 2.3. Розрахунок місткості ринку перестраховання в Україні

Зменшення значення місткості ринку перестраховання мало місце тільки в 2005 р. і було зумовлене скороченням страхових резервів, зокрема зменшенням технічних резервів на 42%. Скорочення рівня страхових резервів також відбувалось в 2009 р. та було пов'язане з кризовими явищами в економіці України, але за рахунок зростання сплаченого статутного фонду це не вплинуло на зменшення результативного показника порівняно з 2008 р. У цілому, за 2001–2010 рр. значення максимально можливого обсягу ризику, який може бути покрито за рахунок місткості українського ринку перестраховання, збільшилось майже у 12 разів та становило в 2010 р. – 2580 млн грн. При цьому слід зазначити, що в реальних умовах значення даного показника є набагато меншим. Так, забезпечення страхових резервів та статутних фондів українських компаній, що займаються перестраховими операціями, відбувається за допомогою низьколіквідних активів. Крім того, місткість українського перестрахового ринку залежить і від значної кількості суб'єктивних факторів, а саме від його доступності,

¹ Про страхування : Закон України від 7 березня 1996 року № 85/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>.

зручності та надійності, які обумовлюють рівень та ступінь використання можливостей даного ринку. За оцінками експертів та практиків українського ринку перестраховування, наведені вище фактори зумовлюють реальне значення місткості перестрахового ринку України на рівні 20% номінального, тобто 516,02 млн грн у 2010 р. Це у неможливе розміщення вітчизняними страхувальниками значних за обсягами одиничних ризиків та проведення мінімізації власних збитків. Незначний рівень місткості вітчизняного перестрахового ринку підтверджує необхідність урахування в межах визначення подальших напрямків його функціонування тенденцій розвитку міжнародного ринку перестраховування.

Засобом вирішення проблем, пов'язаних з недостатньою місткістю українського перестрахового ринку і, як наслідок, передачею страхових премій за кордон, може стати організація перестрахових пулів за окремими видами ризиків. Дані процеси повинні проходити за ініціативи як безпосередньо учасників страхового і перестрахового ринків, так і органів державної влади, оскільки у своїй більшості перестрахові пули беруть участь у перерозподілі ризиків, які впливають не тільки на економічну, а й на соціальну безпеку держави. Додатковою можливістю активізації та збільшення обсягів проведення операцій на ринку перестраховування є діяльність перестрахових брокерів. У період незначного розвитку ринку страхування та перестраховування одним з ефективних методів пошуку цесіонерів та ретроцесіонерів є використання саме інституту брокерів. Спеціалізовані посередницькі організації з широкою базою даних про учасників не тільки вітчизняного, але й закордонного ринку перестраховування спроможні не лише надавати послуги з розміщення та прийняття ризику на найбільш прийнятних умовах, але й забезпечити виконання учасниками перестрахових операцій взятих на себе зобов'язань.

Продовжуючи аналіз кількісних показників, що характеризують сучасний стан та перспективи розвитку ринку перестраховування, розглянемо значення питомої ваги операцій перестраховування в загальних валових страхових преміях. Так, стосовно абсолютних значень обсягів премій, сплачених перестраховикам, слід зазначити, що величина даного показника постійно збільшувалася (рис. 2.4). Дана тенденція пояснюється приростом темпів зростання валових страхових премій у цілому по ринку в кожному наступному році. Винятком стали 2005 р., 2009 р. та 9 місяців 2011 р. Так, якщо у 2005 р. скорочення абсолютного значення сплачених перестраховикам премій було пов'язане з посиленням контролю за страховими та перестраховими операціями, намаганням оптимізувати схеми оподаткування і мінімі-

зувати спроби легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом за рахунок даних операцій з боку державних органів, то у 2009 р. така ситуація загострила кризові процеси в економіці України. Фінансова нестабільність обумовила виникнення низки проблем, а саме: зменшення платоспроможного попиту на страхові послуги; неспроможності страховиків повернути власні фінансові ресурси, вкладені в банківські депозити; знецінення активів, розміщених у цінних паперах та втрати платоспроможності компаній, що здійснювали перестраховування.

Рис. 2.4. Загальна частка перестраховування у валових страхових преміях в Україні

Аналізуючи структуру валових премій, необхідно зазначити, що загальна частка перестраховування (сума часток перестраховування в резидентів та нерезидентів) у складі валових страхових премій змінювалася нерівномірно (рис. 2.4). Так, починаючи з 1997 р. питома вага перестраховування у валових страхових преміях постійно зростала (крім 2001 р., у якому відбулося незначне її зменшення) і у 2004 р. становила 60%. Упродовж наступних трьох років на ринку перестраховування України мала місце тенденція до скорочення частки перестраховування (протягом 2004–2007 рр. даний показник зменшився на 24,4%). Незначне збільшення питомої ваги перестраховування у валових преміях у цілому по ринку відбулось у 2008–2010 рр. Доцільно також акцентувати увагу на тому, що в 2009 р., незважаючи на загальне скорочення абсолютного значення валових страхових премій, питома вага премій

переданих в перестраховання зросла на 5%. Цей факт пояснюється не тільки намаганням страхових компаній зменшити рівень ризику за отриманими договорами, а й оптимізувати власну діяльність за рахунок «схемного» перестраховання.

Винятковою є ситуація, що склалася за 9 місяців 2011 р. Так, якщо у 2010 р. питома вага премій, переданих у перестраховання, досягала майже половини всього обсягу валових премій, то за 9 місяців 2011 р. цей показник скоротився на 18%. Навіть за умови відсутності даних за останні три місяці 2011 р. можна стверджувати, що для українських страхових компаній характерним стало збільшення лімітів власного утримання ризиків і, як результат, скорочення премій переданих у перестраховання. Ця тенденція також пояснюється складністю укладання договорів перестраховання, зважаючи на значну їх вартість та брак вільної перестрахової місткості.

Проводячи аналіз даних щодо частки премій, переданих вітчизняним та закордонним перестраховикам, можна стверджувати, що питома вага перестраховання ризиків у нерезидентів протягом 1996–2003 рр. була більшою, ніж у резидентів (рис. 2.5). Так, найбільшого значення даний показник досяг у 2003 р. і становив 35% або 3175,9 млн грн. Наступного року дана тенденція кардинально змінилася – у 2004 р. перестраховикам-резидентам було сплачено більше, ніж 50% валових страхових премій, а нерезидентам – лише 9,8%.

Рис. 2.5. Динаміка частки перестраховання в резидентів та нерезидентів протягом 1996–2010 рр.

Зазначені зміни обумовлені прийняттям 4 лютого 2004 р. Постанови Кабінету Міністрів України відносно вимог здійснення перестраховання в перестраховиків-нерезидентів¹. Відповідно до даної постанови, на момент укладання договорів перестраховання рівень платоспроможності закордонного перестраховика повинен бути не нижчим, ніж відповідний рейтинг фінансової стійкості провідних рейтингових агентств світу (Standard & Poor's (США), Fitch Ratings (Великобританія), Moody's Investors Service (США), A.M.Best (США)). Крім того, у країнах, у яких юридично зареєстрована перестрахова компанія, нерезидент повинен здійснювати спеціалізований нагляд за страховою діяльністю.

Протягом наступного періоду 2005–2010 рр. частка сплачених премій перестраховикам-резидентам знаходилася на рівні не нижче 30% валових страхових премій в цілому по ринку, а частка премій, сплачених перестраховикам-нерезидентам, не перевищувала 5,5%. Але досягнувши майже історичного максимуму в 2010 р. (42,3%) частка премій, переданих вітчизняним перестраховикам за 9 місяців 2011 р., скоротилася до значення в 23,1%. Паралельно з цим частка премій, переданих перестраховикам-нерезидентам, збільшилася на 1,2%. Таким чином, саме зменшення операцій між вітчизняними суб'єктами перестрахового ринку призвело до скорочення загального рівня перестраховання в Україні.

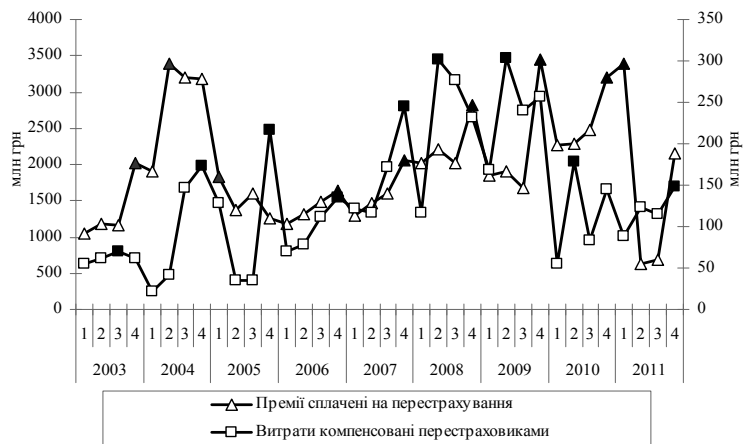
Що стосується інтенсивності здійснення операцій перестраховання, то її аналіз дає можливість прогнозувати основні тенденції розвитку ринку перестраховання і визначити періоди, у межах яких необхідно активізувати процес прийняття управлінських рішень, пов'язаних з проведенням операцій перестраховання². Так, досліджуючи динамічні зміни (за кварталами 2003–2011 рр.) фінансових потоків у розрізі обсягів, сплачених на перестраховання, та виплат, компенсованих перестраховиками (рис. 2.6), можна побачити, що в межах даних показників найбільша інтенсивність кожного року спостерігається в четвертому кварталі.

У результаті більш детального дослідження обсягів премій, сплачених на перестраховання за кварталами кожного з розглянутих років, слід зауважити, що для 4-го кварталу характерна інтенсивність в розмірі 67%, для 3-го кварталу – 0%, а для 1-го та 2-го – 22,2% та 11,1% відповідно. Пік інтенсивності витрат, компенсованих перестрахови-

¹ Про затвердження Порядку та вимог щодо здійснення перестраховання у страховика (перестраховика) нерезидента : Постанова Кабінета Міністрів України від 4.02.2004 р. № 124 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=124-2004-%EF>

² Козьменко О. В. Сучасний стан і перспективи розвитку ринку перестраховання в Україні / О. В. Козьменко, А. О. Бойко // Фінанси України. – 2011. – № 6. – С. 24–33.

кам, також спостерігається в 4-му кварталі і дорівнює 55,6%. У розрізі інших кварталів прослідковується наступна тенденція: в 1-му кварталі даний показник становив 0%, а в 2-му та 3-му 33,3% і 11,1% відповідно.

▲ – максимальний рівень премій, сплачених на перестраховання, у межах кварталу кожного року; ■ – максимальний рівень витрат, компенсованих перестраховиками, у межах кварталу кожного року

Рис. 2.6. Структурні коливання фінансових потоків отриманих у результаті проведення операцій перестраховання протягом 2003–2010 рр.

З метою підтвердження активізації фінансової діяльності страховиків за рахунок операцій перестраховання в 4-му кварталі року проведемо розрахунок середнього індексу сезонності (табл. 2.1).

Таблиця 2.1.

Середній індекс сезонності фінансових потоків у розрізі обсягів сплачених на перестраховання та виплат компенсованих перестраховиками протягом 2003–2011 рр.

Показник	Квартал року			
	1	2	3	4
Сплачено на перестраховання, у т. ч.:	0,964	0,883	0,966	1,187
- резидентам	0,950	0,869	0,996	1,192
- нерезидентам	1,090	0,908	0,764	1,089
Витрати компенсовані перестраховиками, у т. ч.:	0,690	0,919	0,960	1,381
- резидентами	0,626	0,852	0,949	1,448
- нерезидентами	0,762	1,019	0,991	1,110

Таким чином, активізація фінансової діяльності, пов'язаної з операціями перестраховання в середньому, переважно спостерігається саме в 4-му кварталі кожного року. Так, у розрізі витрат, компенсованих перестраховиками як в цілому, так і в межах резидентів і нерезидентів, індекс сезонності перевищує 1,0. Крім того, необхідно зазначити, що певна інтенсивність компенсацій перестраховиками-резидентами має місце в 3-му кварталі, перестраховиками-нерезидентами в 2-му кварталі. У межах іншого показника, що характеризує операції перестраховання «Сплачено на перестраховання», у цілому тенденція щодо досягнення індексом сезонності максимального значення в 4-му кварталі зберігається. Поряд з тим слід зазначити, що ця тенденція порушується в межах нерезидентів, оскільки максимальний індекс сезонності для показника «Сплачено на перестраховання нерезидентами» досягає максимального значення в 1-му кварталі й дорівнює 1,090 одиниць.

Виявлені закономірності дають змогу менеджменту страхових компаній здійснювати тактичне та стратегічне планування власної фінансової діяльності. Так, розраховані індекси сезонності для показника «Сплачено на перестраховання» зумовлюють необхідність активізації пошуку страховиками вільної перестрахової місткості на вітчизняному ринку в 3–4-му кварталах, на закордонному перестраховому ринку в 4–1-му кварталах року. Визначений індекс сезонності в межах показника «Витрати, компенсовані перестраховиками» дає змогу стверджувати про необхідність приділення особливої уваги менеджменту страхової компанії рівню платоспроможності в 4-му кварталі, оскільки саме тоді відбувається інтенсифікація виплат за договорами, частина збитків за яким була перестрахована.

Отже, для вітчизняного ринку перестраховання характерні значні структурні проблеми, які обумовлюють необхідність корегування існуючих стратегій та визначають нові вектори розвитку даного сегменту ринку небанківських фінансових послуг (рис. 2.7).

Особливо гостро постають проблеми ефективного регулювання і правового забезпечення діяльності учасників ринку, якості і різноманітності пропонованих перестрахових послуг, низької капіталізації і місткості та проблем інфраструктурного характеру.

Подальший розвиток ринку перестраховання в Україні вимагає формування відповідного правового поля діяльності суб'єктів перестрахових операцій. Нормативно-правові акти, які будуть регламентувати перестрахову діяльність, повинні бути не тільки розроблені спільними зусиллями державних органів і саморегулювальних організацій ринку та прийняті законодавчими органами влади, але й обов'язково виконуватися всіма суб'єктами ринку.

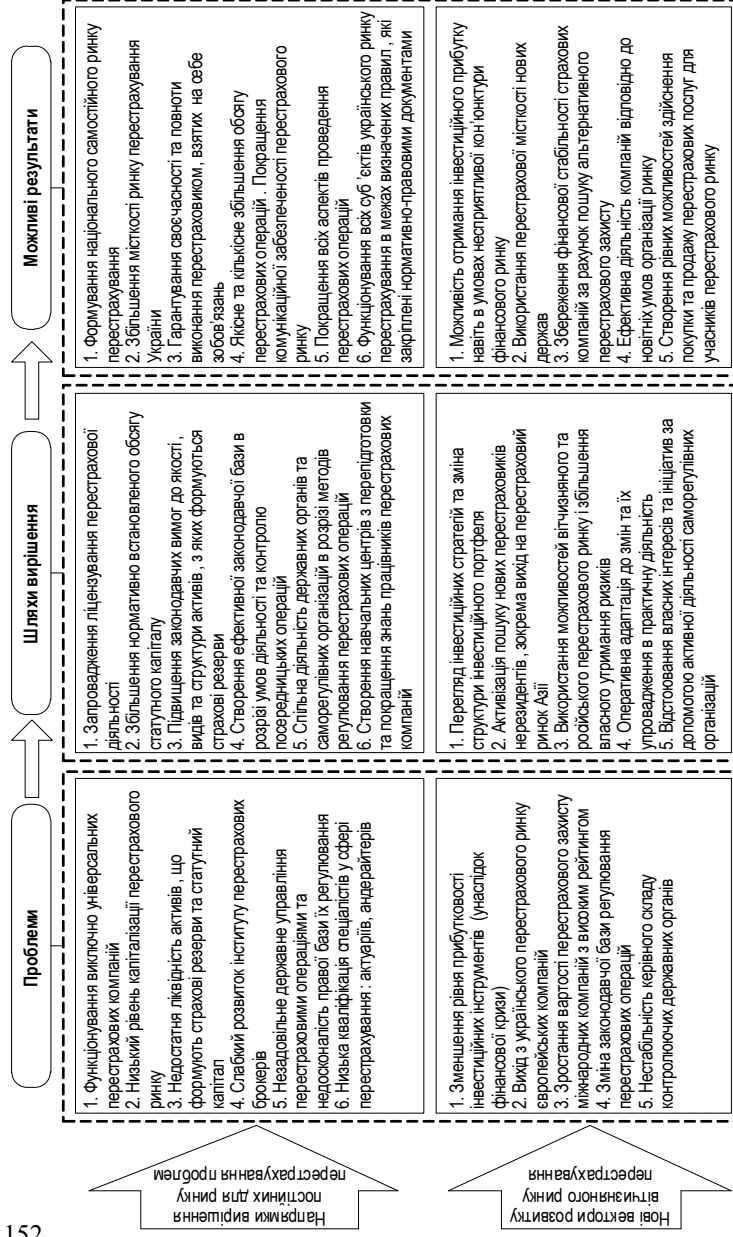

Рис. 2.7. Аналіз існуючих та нових векторів розвитку вітчизняного ринку перестрахування

Виконання нормативно встановлених вимог до здійснення перестрахової діяльності повинне гарантуватися державними органами, які, крім контролю страхових операцій, упроваджуватимуть заходи щодо попередження кризових ситуацій.

Створення професійних перестрахових компаній, які володітимуть значними обсягами ліквідних активів також є пріоритетним напрямком розвитку вітчизняного перестрахового ринку. Це надасть можливість вирішити не тільки проблеми, пов'язані з підвищенням якості і розширенням спектру пропонованих послуг, а й підвищити гарантованість виконання взятих на себе зобов'язань та вчасності здійснення страхових виплат.

В умовах глобалізації ринків фінансових послуг важливого значення набуває питання розширення його інфраструктури. Розвиток пулової системи перестрахування, інституту перестрахових брокерів та висока кваліфікація спеціалістів перестрахової діяльності створюють широкі можливості для здійснення цесії та ретроцесії (первинний та подальший перерозподіл) значних за обсягами ризиків як у межах національного ринку, так і за кордоном. Крім того, розвиток інфраструктури ринку перестрахування дає можливість не тільки передавати ризики в перестрахування нерезидентам, але й проводити «експорт страхових гарантій». Таким чином, у результаті реалізації даних заходів відбуватиметься поступова цілеспрямована інтеграція вітчизняного перестрахового ринку в міжнародний простір.

Так, пошук альтернативного міжнародного перестрахового покриття є базисом подальшого розвитку вітчизняного перестрахового ринку. Упровадження в діяльність українських перестраховиків вимог та положень Solvency II забезпечить формування у них нової політики андеррайтингу і, як результат, можливість передачі ризиків у ретроцесію перестраховим компаніям з високим рейтингом.